

Förstudierapport

Plattform för sociala företag
och arbetsintegrering

 ARBETSFÖRMEDLINGEN
SWEDISH PUBLIC EMPLOYMENT SERVICE

 Försäkringskassan

 **REGION
NORRBOTTEN**

COMPANION
NORRBOTTEN

LULEÅ KOMMUN

**BODENS
KOMMUN**

 Piteå kommun

ÄLVSBYNS KOMMUN

Innehåll

1. Bakgrund	2
2. Förstudien	2
3. Definitioner sociala företag	3
4. ASF i Norrbotten	4
5. Sveriges strategi för sociala företag	4
6. Sverige ur ett europeiskt perspektiv	5
7. Ett ekosystem för sociala företag	6
7.1 Exemplet Skottland	7
8. Kartläggning regionala stödstrukturer	8
8.1 En avsatt tjänst	9
8.2 Affärsutvecklingsstöd	9
8.3 Samordningsförbund som stöttande part	9
8.4 Kombinerade stödstrukturer	10
8.5 Företagens egna nätverk	10
9. Kartläggning och behovsinventering i Norrbotten	10
9.1 Kartläggning av externa aktörer:	10
9.2 Kartläggning av behov hos ASF:	11
10. Två modeller för en gemensam stödstruktur	11
11. Avslutande ord	15
12. Länkar och tips	16

1. Bakgrund

I efterdyningarna av pandemin 2020-2021 tillhör nu ca 70 % av de arbetslösa någon av de grupper på arbetsmarknaden som har svag konkurrensförmåga. Grupperna med svag konkurrensförmåga representerar personer som är arbetsföra men ej förvärvsarbetar i dagsläget, något som blir extra kännbart i en region som Norrbotten med stora och växande behov av arbetskraft. Att stötta företag med arbetsintegrering i affärsidén är ett sätt att lösa kompetensförsörjningsutmaningen och att samtidigt öka människors möjligheter till egen försörjning genom arbete. Det är också ett verktyg som kan bidra till att sänka Norrbottens höga ohälsotal och skapa ett robust välfärdssamhälle som står emot kriser på ett bra sätt. Sociala företag kompletterar andra aktörer genom att de exempelvis kan utföra tjänster som traditionella företag inte kan räkna hem vinst på eller som offentliga aktörer inte har råd att utföra inom den egna verksamheten.

Som ett led i det arbete som gjordes inom projektet Socialt Affärsperspektiv Norrbotten började Coompanion Norrbotten och Samordningsförbundet Södra Norrbotten att samtala om möjligheter till konkret samverkan för målgruppen sociala företag. Det som arbetet mynnade ut i var en idé om en undersökande förstudie för att bygga kunskap inom Samordningsförbundet och dess ingående parter Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Luleå, Piteå, Älvsbyns och Bodens kommuner i samverkan med Coompanion Norrbotten. Förstudien genomfördes mellan november 2020 och oktober 2021 och fokuserade på kunskapsuppbyggnad inom socialt företagande och arbetsintegrering. Förstudien har också börjat undersöka möjligheterna att bygga upp en långsiktig stödjande struktur för sociala företag med arbetsintegrering i affärsidén. Fortfarande finns det nämligen behov av en utökad samordning mellan aktörer på regional nivå i Norrbotten för att främja tillväxten av sociala företag med arbetsintegrering som affärsidé och att stötta redan befintliga företag.

2. Förstudien

Förstudien Plattform för sociala företag och arbetsintegrering syftade till att undersöka förutsättningarna för en stödstruktur för sociala företag med arbetsintegrering i affärsidén som verkar i Luleå, Piteå och Älvsbyns kommuner. Stödstrukturen skulle byggas i samverkan mellan Samordningsförbundets parter, Coompanion och andra berörda aktörer och bana väg in i de sociala företagen för de målgrupper som Samordningsförbundet jobbar med och underlätta kontakten mellan de sociala företagen och aktörer såsom myndigheter, kommuner, ideella organisationer och övrigt näringsliv. Syftet var också att åstadkomma en utökad samverkan mellan de aktörer som arbetar för att stötta eller på annat sätt är berörda av företagets verksamhet. Projektet har haft tre verksamhetsområden med ingående aktiviteter:

- 1.) Etablering av en dialogyta och möjlighet till kunskapshöjning och kompetensutveckling för projektets ingående parter. Här ingår aktiviteter som projektplanering, kompetensutveckling, att hitta gemensamma aktiviteter och arbetssätt, strategiska utvecklingsfrågor och marknadsföring av företagen, med mera. Förhoppningen är att denna mötesplats i förlängningen även ska leda till bildandet av en generell kunskaps- och kompetensnod för socialt företagande och arbetsintegrering i länet. Detta för att skapa mer tillgänglighet för den som vill ha information eller komma i kontakt med företagen och företagsformen, samt för att de ingående parterna, och i förlängningen fler aktörer i länet, ska "tala med en röst" och jobba utifrån gemensamt beslutade arbetsmodeller.

2.) Organisering och test av en stödfunktion för sociala företag med arbetsintegrering som del av affärsidén byggd utifrån företagets uttalade behov. Detta sker med utgångspunkt i en marknads- och behovsundersökning samt arbete med att utvärdera redan befintligt stöd och olika aktörers roller. Förutom att förse företagen med expertkompetens ska funktionen samordna företagen och erbjuda nätverk. En viktig del är också att skapa kopplingar till övriga stöd som samhället erbjuder för just dessa företag.

3.) Etablering av de sociala företagen som ett verktyg i Samordningsförbundets verksamhet och stödfunktionen som en lots för Samordningsförbundets målgrupper in i de sociala företagen. Detta sker med hjälp av Samordningsförbundets utarbetade arbetsmetoder, ex place and train.

De aktiviteter som genomförts inom ramen för verksamhetsområdena sammanfattas nedan:

- *Utvärdering av befintligt stöd*
- *Behovsinventering i företagen*
- *Kartläggning av externa aktörer*
- *Detaljerad projektplan*
- *Dialogyta för ingående parter (via styrgrupp)*
- *Test av stödfunktioner och stöttande insatser (utvärdering av aktiviteter)*
- *Utredning av långsiktig organisering och finansiering samt presentation av förslag*
- *Förankringsarbete hos Samordningsförbundets parter*
- *Informationsspridning och skapande av arbetsmodell*

Utöver förstudiens genomförda aktiviteter är denna rapport ett skriftligt resultat av vår förstudie och fokuserar främst på den kartläggning vi genomfört av området socialt företagande och av stödstrukturer för området på regional, nationell och europeisk nivå. Rapporten avslutas med en beskrivning av de förslag på modeller vi tagit fram på hur en stödstruktur kan se ut och organiseras inom ramen för Samordningsförbundet Södra Norrbotten. Dessa modeller kan även appliceras på hela Norrbotten. De konkreta aktiviteter som förstudien genomfört finns beskrivna i vår slutrapport till Region Norrbotten.

3. Definitioner sociala företag

Vad som är sociala företag är inte helt lätt att bedöma. I den nationella strategin för sociala företag som regeringen antog 2018 definieras de som företag, oberoende av associationsform, där den affärsmässiga verksamheten är ett medel för att uppnå ett eller flera specifika samhällsnyttiga mål, exempelvis minska utanförskap, förbättra klimatet och miljön eller bidra till en tryggare livsmiljö. Företagets resultat mäts i relation till uppfyllelsen av de samhällsnyttiga mål som angetts som dess syfte att uppnå. Företagets ekonomiska överskott återinvesteras huvudsakligen i verksamheten, alternativt investeras i ett nytt samhällsnyttigt projekt, istället för att tas ut som vinst genom avkastning till ägarna.

Det finns flera likheter mellan dessa tre kriterier och EU:s officiella definition av socialt företagande. Den stora skillnaden är att EU-definitionen ställer krav på att sociala företag också ska bygga på demokratiska organisationsprinciper. I Sverige finns ingen särskild lagstiftning som reglerar sociala

företag. Det betyder att företagen kan bedrivas i olika associationsformer och ha skilda inriktningar. I grund och botten kan alltså ett socialt företag ha vilken associationsform som helst. Många sociala företag drivs som ekonomiska föreningar, men de kan också bedrivas som ideella föreningar. Vissa registrerade trossamfund kan bedrivas som sociala företag, på samma sätt som stiftelser och aktiebolag.

Sociala företag baserar sin affärsverksamhet på en eller flera samhällsutmaningar. De kanske verkar för att förbättra miljön, för att minska utanförskap och öka inkludering eller för att stärka utvecklingen av en ort eller plats. En stor del av de sociala företagen i Sverige har samhällsutmaningen arbetsintegrering som utgångspunkt för sin affärsmässiga verksamhet. De kallas för arbetsintegrerande sociala företag och började etableras i Sverige i slutet av 1980-talet. I kooperativ form, ofta som en ekonomisk förening, vill man öka möjligheterna för sysselsättning och anställning för personer med funktionsvariationer. Vanliga branscher för de arbetsintegrerande sociala företagen är omsorgsyrken, försäljningsyrken inom detaljhandeln, snabbmatpersonal samt köks- och restaurangbiträden.

Sedan 2000 fungerar SKOOPI som de arbetsintegrerande sociala företagens intresseorganisation. SKOOPI har infört en särskild certifiering för de arbetsintegrerande sociala företagen. Under de gångna åren har antalet arbetsintegrerade sociala företag ökat i landet. Enligt Tillväxtverket fanns 174 arbetsintegrerade sociala företag 2009. 2016 hade antalet ökat till 350. Under samma period ökade antalet förvärvsarbetande i de arbetsintegrerade sociala företagen och den totala utbetalade löneinkomsten uppgick 2016 till 882 miljoner kronor.

4. ASF i Norrbotten

I Norrbotten idag arbetar uppemot 50 personer i ett ASF, arbetsintegrerande socialt företag (siffran bygger på företagets självidentifikation som ASF). De flesta av dessa företag driver verksamhet vid kusten. Många är kooperativ som både ägs och drivs av de anställda. Dessa företag drivs ofta av personer som har nedsatt arbetsförmåga och som därför använder sina egna erfarenheter som en del av arbetssättet när de tar emot personer i arbetsträning. Företagens storlek varierar mellan 3-15 anställda inom en mängd olika branscher. Många sociala företag med arbetsintegrering har en väl fungerande verksamhet, men ett flertal har stora utmaningar. På grund av exempelvis utmaningar inom personalgruppen och organisationen, begränsande regelverk samt svårigheter att få långsiktiga tjänsteavtal får de sällan tids- eller kostnadsfritt utrymme att utveckla sin verksamhet. Under många år har företagen efterfrågat ett utökat stöd både från nationell, regional och lokal nivå. Mycket har också hänt på nationell nivå senaste åren och många olika aktörer arbetar för att förbättra och utjämna villkoren för företagen då övriga företagsfrämjande systemet ofta är tillämpligt för dessa företag.

5. Sveriges strategi för sociala företag

År 2018 presenterades Sveriges första strategi för socialt företagande. Det mest grundläggande skälet till regeringens strategi för sociala företag anges vara behovet av att hantera olika samhällsutmaningar, till exempel hälsa, integration, klimat, jämställdhet och enklare vägar till jobb. Utgångspunkten är att nya lösningar på gemensamma samhällsutmaningar ökar välbefindandet och leder till ett mer inkluderande och hållbart samhälle och regeringen betonar att sociala företag och sociala entreprenörer spelar en viktig roll. Strategin fokuserar på fem insatsområden:

> **Behov och efterfrågan** – Regeringen vill att allt fler sociala företag ska kunna starta och växa. Kommuner och regioner – och även staten – måste få bättre kunskap om socialt företagande för att kunna samverka med och köpa tjänster av sociala företag. Regeringen vill också att arenor ska utvecklas där till exempel kommuner och regioner kan möta sociala företag. Upphandling, idéburet offentligt partnerskap (IOP) och andra alternativa former av samarbeten mellan offentlig sektor och sociala företag kan utvecklas.

> **Stärk företags- och rådgivningskompetensen** – Regeringens betonar att de sociala företagen bör få samma förutsättningar och samma typ av stöd i att starta, driva och utveckla sina företag som traditionella företag har. Regeringen pekar dels på behovet av kompetens hos de sociala företagen i att bli mer affärsmässiga, men särskilt på behovet av att utveckla särskilda inkubatorer för sociala företag. Användningen av effektmätning samt kunskap om affärs- och finansieringsmodeller bör öka och spridas.

> **Finansiering** – Regeringen konstaterar att en stor utmaning för de sociala företagen är tillgången till finansiering. Anledningen är att företagen driver sina verksamheter på andra sätt än traditionella företag, har alternativa affärsmål och verkar i ”gränssnittet mellan den offentliga, privata och ideella sektorn”. Nya finansieringsmöjligheter för de sociala företagen bör utvecklas.

> **Tydliggör och mät effekterna** – Här konstaterar regeringen att berörda aktörer behöver bli bättre på att mäta och förstå de sociala företagens resultat som mäts i samhällseffekt och samhällsnytta, till skillnad från traditionella företag vars resultat mäts i ekonomiskt utfall. Om det inte sker en utveckling av att mäta samhällseffekter möter sociala entreprenörer svårigheter i att driva sociala företag.

> **Utveckla kunskap och mötesplatser** – Inom detta område konstaterar regeringen att utvecklingen av sociala företag bland annat försvåras av ineffektiv spridning av goda exempel och avsaknad av mötesplatser för gemensamt lärande. Regeringen betonar att intressenter bör ges bättre förutsättningar att lära av varandra, inte bara nationellt utan också ge möjligheter att hämta lärdomar från andra länder.¹

6. Sverige ur ett europeiskt perspektiv

När Sverige 2018 släppte sin strategi för sociala företag och sociala innovationer var det många europeiska länder som gått före Sverige i att politiskt erkänna företagsformen. Flera länder har även gett de sociala företagen juridiskt erkännande genom särskilt utformade lagar och regelverk. Men enligt rapporten *Social enterprises and their ecosystems in Europe*, framtagen på uppdrag av europeiska kommissionen, är det få länder i Europa där sociala företag kan sägas vara allmänt erkända i offentlig debatt, av beslutsfattare, inom akademi och i allmänna praktiker. Dessa länder innefattar endast Irland, Italien och Storbritannien och de utgör därför intressanta och viktiga exempel att ta inspiration från i arbetet för att stärka stödstrukturer och ekosystem för företagen i Sverige och regionalt och lokalt i Norrbotten.

Den europeiska rapporten slår fast att sociala företag har uppstått och utvecklats i Europa tack vare ett samspel mellan bottom-up (huvudsakligen samhällsledda) och top-down (främst externt ledd dynamik) -rörelser. Medan bottom-up-dynamik har sina rötter i tidiga former av kooperativ och föreningar är top-down-dynamik starkt sammanflätade med utvecklingen av välfärdssystemen. I länder som kännetecknas av ett sämre utbud av välfärdstjänster och starka traditioner kring samhällsengagemang har sociala företag ofta uppstått spontant av medborgare i syfte att fylla i luckor i välfärd och allmännyttiga tjänster. I länder med omfattande välfärdsutbyggnad har en viktig drivkraft för utveckling av sociala företag varit den offentliga finansieringen av välfärdstjänster som tillhandahålls av privata leverantörer.

¹ <https://webbutik.skr.se/bilder/artiklar/pdf/7585-888-3.pdf?issuusl=ignore>

Detta gäller inte minst i Sverige, även om vi precis som många andra länder har en kombination av bottom-up- och top-down-faktorer som påverkar utvecklingen av företagen.²

Med tanke på de typer av tjänster som tillhandahålls utformas sociala företags förutsättningar starkt av typen av välfärdssystem och politisk inriktning. Den europeiska rapporten slår fast att i de nordiska länderna har utvecklingen av socialt entreprenörskap ökat avsevärt genom reformerna av vilka aktörer som kan tillhandahålla välfärdstjänster. Den sammanflätade relationen mellan sociala företag och den offentliga sektorn sägs å ena sidan ha bidragit till en kultur av samhörighet för att uppnå sociala och politiska mål och å andra sidan till en försvagad entreprenörskultur och ett beroende av det offentliga.

I de nordiska länderna och Storbritannien har marknadslogik som införts genom nya reformer av den offentliga förvaltningen öppnat nya möjligheter för sociala företag. Men samtidigt som det gör det möjligt för vinstdrivande leverantörer att komma in på marknaden har reformerna också till viss del trängt ut många sociala företag alternativt drivit dem mot mer marknadsliknande beteende. I länder som Danmark, Estland, Tyskland och Sverige har den offentliga politiken valt att aktivt stödja tillväxten av sociala företag för att öka effektiviteten och innovationen med anledning av en oförmåga hos det offentliga välfärdsutbudet att tillgodose komplexa och alltmer diversifierade behov som uppstår i samhället.³ Detta ser vi tydligt i regeringens motivering till framtagandet av en strategi på området och det är en utveckling som vi bedömer kommer att accelerera med anledning av nuvarande samhällsutmaningar och förändringar i de offentliga välfärdssystemen.

7. Ett ekosystem för sociala företag

I kommissionens rapport presenteras det sociala företags ekosystem utifrån fyra pelare. Man skulle också kunna benämna dem som viktiga förutsättningar för att sociala företag ska utvecklas och växa inom ett lands gränser:

>> medborgarnas förmåga att självorganisera sig, vilket driver på utvecklingen av sociala företag från gräsrotterna och uppåt;

>> graden av synlighet och erkännande som sociala företag får på olika nivåer (politiskt och juridiskt erkännande, erkännande genom privata varumärken och eget erkännande bland sociala företag);

>> förmågan att få tillgång till olika typer av resurser, inklusive resurser för etablering och konsolidering, resurser från inkomstgenererande aktiviteter, återbetalningsbara resurser och skattelättnader;

>> utvecklingen av forskning som syftar till att analysera socialt företagande och tillgången till utbildningar och kompetensutveckling inom området.

Graden av eget erkännande varierar i betydande utsträckning mellan länder. I vissa länder har begäran om erkännande av socialt entreprenörskap förespråkats av företagen själva, kooperativa rörelser och nätverksorganisationer (t.ex. Frankrike och Italien). Där de sociala företagen och deras nätverk själva har engagerat sig i denna process är erkännandet starkare (t.ex. Italien).

² Social enterprises and their ecosystem in Europe, European Union, s. 43

³ Social enterprises and their ecosystem in Europe, European Union s. 44

Omvänt, i länder där reformer och regler har införts uppifrån och ner är erkännandet svagare (t.ex. CEE-länder).⁴ Ur ett svenskt perspektiv hade det varit intressant att särskilt studera hur de av kommissionen identifierade pelarna uppfylls i en svensk kontext och vad som kan göras för att bättre leva upp till dessa förutsättningar.

7.1 Exemplet Skottland

I Skottland finns en tioårig regeringsstrategi för socialt företagande och fler än 6 000 sociala företag. Skottland har också ett stort antal organisationer som stöttar utveckling och framväxt av sociala företag. Under 2016 fastställde den skotska regeringen sin strategi för socialt företagande. Strategin sträcker sig över 10 år (2016-2026) och utarbetades i dialog med företrädare för socialt företagande. Under förberedelsearbetet genomfördes flera olika aktiviteter. Regeringen fastslår i strategin att socialt företagande kommer att finnas över hela Skottland inom de närmaste åren och att den här typen av företagande kommer att bli accepterad som ett mer rättvist, demokratiskt och inkluderande sätt att driva företag. Socialt företagande förväntas bli normen och ett självklart karriärval för många människor. Många sociala företag kommer fortsätta att vara småföretag och starkt rotade i sina "communities" medan andra kommer att växa. Sektorn förväntas bli en integrerad del av den skotska ekonomin och ingå i ett starkt samarbete med den offentliga sektorn, men också ett internationellt varumärke för Skottland.

Förutom de offentliga aktörerna som bidrar med offentligt fastställda policies, offentlig budget och upphandlingar, finns ett stort antal organisationer och nätverk som har till uppgift att stötta sociala företag. Organisationerna bedrivs ofta som sociala företag. Varje organisation eller nätverk har sina syften, sina målgrupper och särskilda uppdrag. Strategin förväntas bidra till ett större välbefinnande samtidigt som den antas bidra till en rättvis fördelning av resurser och möjligheter i hela landet. Socialt företagande, påpekas det i strategin, kan hjälpa till att adressera inkomstskillnader och jämna ut regionala ojämlikheter, bidrar med rättvist arbete och välavlönade jobb samtidigt som det hjälper människor att utveckla sina förmågor och stärker produktiviteten. I områden med svag och bräcklig ekonomi kan det sociala företagandet bidra till att stärka platsens och den regionala sammanhållningen. Socialt företagande är också en viktig hörnsten i arbetet att stärka jämlikhet, jämställdhet och mänskliga rättigheter.

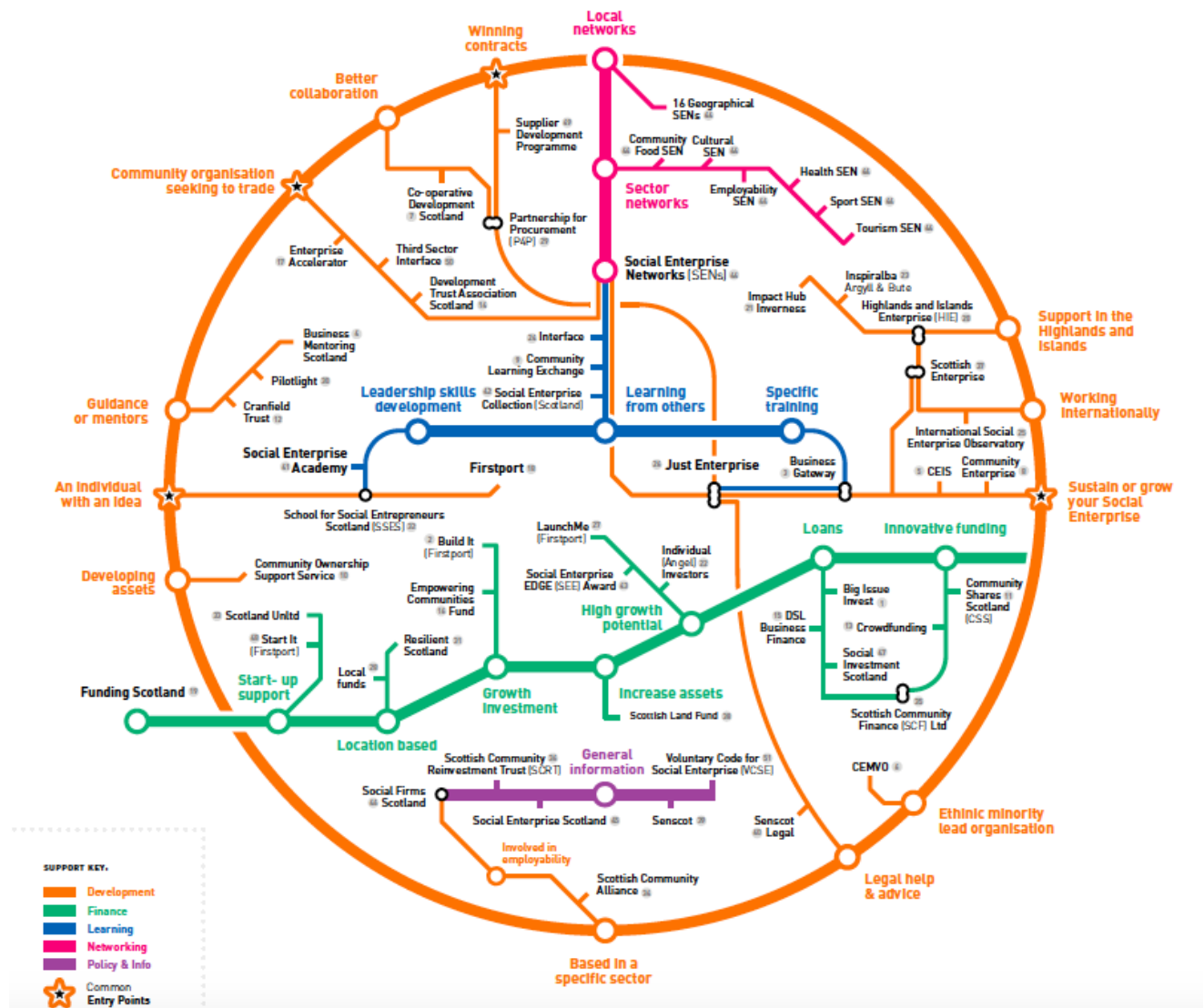
Som en del av den skotska strategin för socialt företagande genomförs vartannat år en regelbunden och omfattande undersökning av de sociala företagen, deras förutsättningar, verksamhet, framtidsutsikter och behov i Skottland. De återkommande undersökningarna fungerar som evidensbaserade underlag för de insatser som genomförs inom sektorn. Enligt den senaste undersökningen, som presenterades i september 2019, finns det 6 025 sociala företag i Skottland och de motsvarar 88 318 heltidstjänster. 65 % av företagen leds av kvinnor och 33 % av företagen finns på lands- och glesbygd. Även om socialt företagande är en spridd företagsform är det bara 55 % av företagen som själva definierar sig som sociala företag.

En ökad medvetenhet har dock skapats, där barn som exponerats för begreppet socialt företagande i skolan nu når vuxen ålder. Men samtidigt finns flera grundläggande utmaningar som man behöver adressera i Skottland. Det skotska ekosystemet är starkt och inkluderar åtskilliga aktörer, men att det samtidigt råder en dålig integration mellan vissa av dessa organisationer. En annan utmaning är att det finns stora oklarheter kring hur man ska mäta och värdera de sociala företagens samhällsnytta.⁵

⁴ Social enterprises and their ecosystem in Europe, European Union, s.48

⁵ Socialt företagande i Skottland, Studieresa till Glasgow med styrgruppen för projektet Socialt företagande i Örebro län, Region Örebro län; Social enterprises and their ecosystem in Europe, European Union

Bild: Skottlands ekosystem för sociala företag

8. Kartläggning regionala stödstrukturer

I förstudien Plattform för sociala företag och arbetsintegrering har vi kartlagt olika regionala stödstrukturer i landet. Här kommer en sammanställning av denna kartläggning uppdelad på olika typer av stöd:

8.1 En avsatt tjänst

Anställd resurs på kommun, samordningsförbund, näringslivskontor (ex Luleå kommun) som jobbar för att stötta sociala företag.

Samordningsförbundet Väster:

Samordningsförbundet Västers parter stödjer den lokala utvecklingen av socialt företagande genom att tillhandahålla en samordnare som fungerar som en länk mellan myndigheter och arbetsintegrerande sociala företag och verkar för att skapa goda samarbeten och förutsättningar. Personer som tror sig ha en bra hållbar affärsidé och är intresserade av arbetsintegrerande socialt företagande är välkomna att ta kontakt med samordnaren för att bolla idéer och titta på vägar fram.

8.2 Affärsutvecklingsstöd

Timbanken (Region Halland och kommuner):

I Timbanken ges stöd till de som vill utveckla sitt företag eller planerar att starta. Tillgång till fem timmars kostnadsfri rådgivning under året.

Region Dalarna och Coompanion Dalarna:

Regional stödstruktur startade 2020; Hub för regional affärsutveckling, upphandlingsansvariga, impact, kunskapspridning bland unga. Uppstart 2021 av regionalt leverantörsnätverk för att företagen ska kunna svara på upphandlingar gemensamt- företagssamverkan. Motsvarande finns ett nystartat kommunalt/regionalt upphandlingsnätverk som kan skapa dialog med leverantörsnätverket.

Region Västmanland:

Utvecklings- och expansionsstöd för sociala företag- möjlighet att exempelvis göra investeringar eller köpa in kompetens som saknas i företaget.

8.3 Samordningsförbund som stöttande part

Samordningsförbundet Östra Södertörn:

Samordningsförbundet som dörroppnare till Arbetsförmedlingen och kommunerna, finansiering av visst handledarstöd, köp av rehabiliteringstjänster, ordnande av mentorer till sociala företag, hålla nätverksmöten, frukostmöten och seminarier, ordna kostnadsfria studiebesök

Samordningsförbundet Östra Östergötland:

Samordningsförbundets strategi är att bygga upp och finansiera verksamhet till de grupper som står längst ifrån arbetsmarknaden och har behov av samordnade insatser. Lokala, långsiktiga, behovsanpassade och över tid föränderliga plattformar ska byggas upp i de tre kommuner där förbundet verkar. Kunskaper och erfarenheter från plattformarna ska sedan spridas och tas tillvara i de ordinarie organisationerna med målsättningen att färre personer hamnar mellan stolarna.

Finsam Gävleborg:

28 ASF i länet, antal anställda 209 personer (0-40 anställda), ASF i 8 av 10 kommuner – finns stödstruktur i tre av länets kommuner.

Genomförda insatser i stödstrukturen:

- Individinriktade insatser- finansiering av handledning för placering i ASF för FINSAMs målgrupp
- Information- frukostmöten, kunskapsdialoger, seminarier, studieresor, ASF-podd
- Utbildning- återkommande processledarutbildning riktad till parternas medarbetare (3-4 dagar)
- Samverkan och organisation

8.4 Kombinerade stödstrukturer

Dalarna:

En etablerad stödplattform som träffas en gång per månad med dessa ingående parter:

- Arbetsförmedlingen
- Näringslivsenheten Ludvika
- AME, Ludvika
- Finsam Ludvika/Smedjebacken
- Samarkand 2015 (sammankallande, kommunalt finansierad resurs som ska stötta företagen)
- Adjungerade (Coompanion)

8.5 Företagens egna nätverk

Ex Kooperatörshuset, SAL Luleå, ASF-nätverk Dalarna:

De arbetsintegrerande företagen går själva in och stöttar varandra i gemensamt nätverk och utbyte av resurser. Utbrett policy-arbete genom samverkan. En förening kan bildas med föreningar, stiftelser och sociala företag som medlemmar. ⁶

9. Kartläggning och behovsinventering i Norrbotten

9.1 Kartläggning av externa aktörer

Den kartläggning som förstudien gjort av olika aktörer i länet visar att kunskapen om målgruppen arbetsintegrerande sociala företag är relativt låg men att intresse finns hos flera parter att bygga kunskap eller lyfta frågan mer internt. För många företagsfrämjare kan det tänkas att den bredare definitionen av socialt företagande är mer attraktivt att jobba med än den smalare definitionen ASF. Detta skiljer sig delvis från kommunala företrädare som har särskilda incitament att jobba med målgruppen ASF.

Almi: Majoriteten av medarbetare har liten förståelse och insikt, behövs dialog och kommunikation. Goda exempel viktiga, såsom ex Sömnadskollektivet. Förslag: anordna utbildning för företagsfrämjare

⁶ Källa: Intervjuer och samtal med ansvariga i flera regioner;
https://www.norrkoping.se/download/18.3ef6b1d158f1bd46e121846/1491212038339/REGO-Rapport-Stodstrukturer_D.pdf; <https://regionvastmanland.se/utveckling/bidrag-och-stod/foretagsstod/sociala-foretag/>

LTU Business: LTU Business lyfter sociala företag i sitt framtida strategiarbete, 5-6 personer inom organisationen jobbar med målgruppen. Intressant med ett ekosystem av stöttande aktörer. De jobbar i uppdrag och projekt, har intresse av generell samverkan.

Näringslivskontor: Finns behov hos flera av kommunernas näringslivskontor och -representanter av mer kunskap i organisationen och politiska beslut för att lyfta området. Näringslivskontoren kan stärka ASF genom att koppla in sina nätverk och synka detta med arbetet med traditionellt företagsfrämjande.

Arctic Business Incubator: ABI ser sig inte som en naturlig part i samverkan för ASF baserat på deras inriktning på skalbara exporterande företag.

9.2 Kartläggning av behov hos ASF

Förstudien har kartlagt företagets egna behov av en stödstruktur eller stödjande funktioner. Hänsyn är även tagen till tidigare undersökta behov. En förenklad sammanställning av företagets behov visar på dessa behov:

- Rådgivning
- Utbildning och kompetensutveckling
- Mentor och företagscoacher
- Sälj och marknadsföring
- Styrelsekompetens/mentorer
- Handledarutbildning
- Nätverk mellan företag
- Nätverk med övriga aktörer
- Myndighetskontakter
- ASF-skola/utbildning

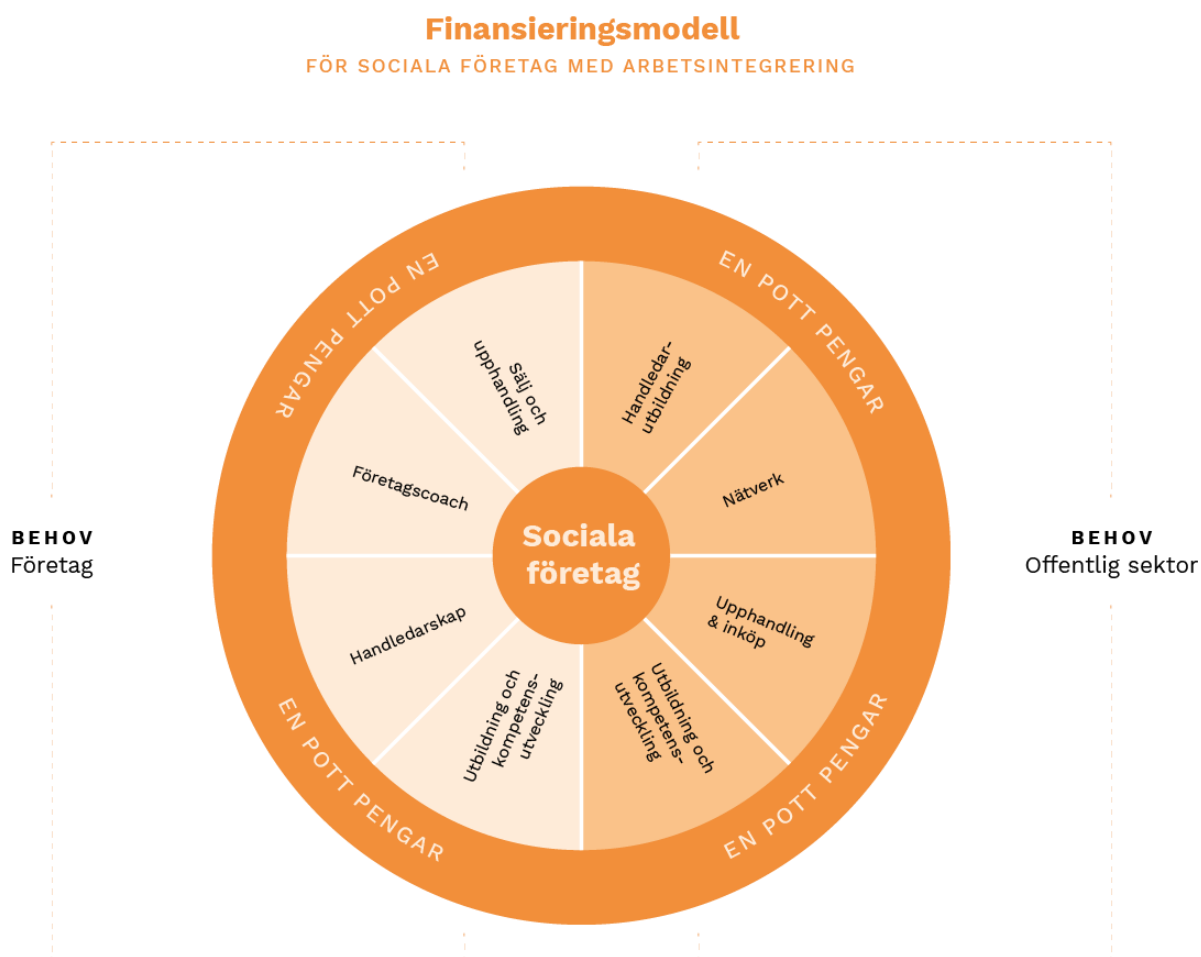
10. Två modeller för en gemensam stödstruktur

Efter den kartläggning som förstudien genomfört både av regionala stödstrukturer i andra delar av Sverige och av de behov som aktörer uttrycker i Norrbotten har vi tagit fram två övergripande förslag på hur en finansieringsmodell för en semiregional stödstruktur för sociala företag skulle kunna se ut. Modellerna är presenterade för förstudiens styrgrupp den 22 september 2021 och kommer att fortsätta bearbetas efter förstudiens avslut. Syftet med dessa modeller är främst att visa hur finansieringen och organiseringen skulle kunna fungera. Vilka verksamhetsområden som ska ingå behöver vara gemensamt överenskommet mellan Samordningsförbundets parter och baseras på behov och möjligheter.

Den första modellen kallar vi Finansieringsmodell, den bygger på tanken att de aktörer som vill ingå i stödstrukturen bidrar med en pott pengar som sedan används till de insatser som gemensamt prioriteras. Utförare av verksamheten kan i denna modell variera beroende på område men kan exempelvis vara externa konsulter eller expertkompetens. Modell nummer två kallar vi Ägandeskapsmodell och den bygger på att insatserna som prioriteras är ett gemensamt ansvar som

utförs genom att varje ingående part har ansvar för en egen del. En möjlighet är förstås även att kombinera dessa modeller så att verksamheten delvis utförs via parterna och delvis via externa köpta tjänster. Oavsett modell finns ett stort behov av samordning och därför bör någon typ av samordnare eller projektledare tillsättas. Troligen blir denna roll viktigare om verksamheten främst utförs genom externa köpta tjänster, detta för att behovet av koordinering ökar men också behovet av att bibehålla engagemang och ansvarskänsla hos parterna. Ansvarskänslan och viljan till samordning bör bli större om ansvaret fördelas ut på parterna, men även här finns behov av ett kitt mellan olika aktörer.

Under bilderna beskrivs varje tårtbit eller verksamhetsområde mer utförligt. Dessa är alltså bara exempel på områden som förstudien konstaterat att det finns behov av, dels baserat på den regionala analysen men även baserat på de nationella exemplen (punkterna 8-9). Behoven är uppdelade i behov hos sociala företag och behov inom offentlig sektor, i modellbilderna finns offentlig sektors behov till höger och företagets till vänster.

Ägandeskapsmodell FÖR SOCIALA FÖRETAG MED ARBETSINTEGRERING

10.1 Behov hos sociala företag

Sälj och upphandling

Att jobba med sälj är precis som för de flesta företag grundbulten i de sociala företagen. Behoven kan handla om utbildningar och kompetensutveckling inom sälj och marknadsföring, eller behov av insatser för samverkan med andra företag. Kunskap om offentlig upphandling och att lämna anbud är också viktigt för företagen, både gällande affärsdelen i företaget men även gällande upphandling av arbetsträningsplatser. Här kan insatserna handla om utbildning men också praktisk vägledning och att främja samverkan mellan företagen för att stärka deras chanser att bli starka affärsparter.

Utbildning och kompetensutveckling

Detta är ett generellt behov hos företagen och behovet kan finnas inom om en mängd områden, såsom juridik, ekonomi, sälj, lednings- och styrelsearbete etc. Behovet av kompetensutveckling möts bäst genom en kombination av regelrätta utbildningar och mer praktisk vägledning i olika frågor. Det kan också handla om en typ av rådgivningsfunktion som kan avropas vid behov.

Företagscoaching

Företagen uttrycker ett behov av en coach eller mentor, både kopplat till själva företagandet och affärsutvecklingen men även till styrelsearbetet som är en viktig del i företagen och som har en strategiskt viktig funktion för deras utveckling. De sociala företagen är en mycket liten del av näringslivet i stort och Norrbotten är ett perifert län vilket påverkar företagens möjligheter att både nätverka med andra, men också att få stöd och hjälp av personer som har kompetens på området arbetsintegrerande socialt företagande. Just resurser med bred kompetens inom området är något som företagen efterfrågar särskilt.

Handledarskap

Kopplat till handledarskapet och företagens arbetsträningsverksamhet finns behov av både regelbunden kompetensutveckling och praktiskt stöd. Här kan även erfarenhetsutbyte med andra företag vara viktigt. Syftet med aktiviteterna är att höja kvaliteten i företagets arbete, stärka medarbetares trygghet och självförtroende och att skapa hållbara rutiner.

10.2 Behov i offentlig sektor

Handledarutbildning

Under förstudien genomförde vi en handledarutbildning för de sociala företagen. Vi valde då att också bjuda in kommunerna och Arbetsförmedlingen till samma utbildning med syfte att samordna och höja kvaliteten i all handledning som sker i kommunal eller i företagets regi. Uppslutningen från kommunerna var väldigt god och den respons vi fick i utvärdering efteråt var positiv, det efterfrågades mer utbildningar framöver. Vi bedömer därför att just handledarutbildningar skulle kunna vara en aktivitet som i vissa fall kan samordnas för både företagen och kommunerna.

Utbildning och kompetensutveckling

Även offentlig sektor har behov av kontinuerlig utbildning och kompetensutveckling kring socialt företagande. Detta kan ske genom grundutbildningar om ASF men även genom konferenser och workshops där goda och konkreta exempel sprids. Det är viktigt att presentera en nyanserad bild av hur offentlig sektor kan bidra till att främja socialt företagande, och också lyfta fram fördelarna med att göra detta.

Nätverk

Nätverk är ett behov som finns både bland företagen och i offentlig sektor. Under pandemiåren 2020-2021 har detta fått stå tillbaka vilket starkt påverkat både företagets och företagsformens utveckling. Att nätverka med andra är ett viktigt sätt att lära sig och att våga göra.

Upphandling och inköp

Precis som företagen behöver jobba med säljsidan behöver offentliga aktörer jobba med inköp och upphandling med syfte att göra fler affärer med sociala företag. Goda exempel och praktiska tips behöver spridas och implementeras i fler verksamheter. Det kan handla om utbildningar, praktiska workshops eller aktiviteter tillsammans med de sociala företagen. Ofta är det ett gediget arbete som ligger bakom varje lyckad upphandling av ett socialt företag.

10.3 Samordning

Behovet av samordning löper som en röd tråd genom de båda modellerna. Det handlar dels om att samordna ovanstående insatser i en stödstruktur, att se helheten och koordinera verksamheten. Det kan också handla om att vara kittet mellan företagen och offentlig sektor, att exempelvis samla information och kunskap och vara "en väg in" i frågan för både företag och andra aktörer. Det kan även innebära att hjälpa företagen vid myndighetskontakter eller att samla aktuell information från myndigheter. Myndighetskontakter är ett behov som många företag lyfter och som särskiljer dem från traditionella företag som inte har arbetsintegrering som en del av affärsidén. På detta sätt är samordningen en lika självklar del av stödstrukturen som övriga insatser är.

11. Avslutande ord

Precis som för de flesta verksamheter och projekt har vår förstudie påverkats av pågående pandemi. Det har delvis varit svårt att driva ett framåtsyftande strategiskt arbete inom ett område som är relativt nytt för många tjänstemän under en tid när bara digitala möten får ske. Pandemin har också påverkat våra möjligheter att lära känna företagen och förstå deras utmaningar. Även företagets nätverk med varandra har försämrats under perioden och förstudien har bara delvis kunnat stärka detta genom en nätverksträff under våren. Allt detta har påverkat förstudiens resultat på ett omfattande sätt, ändå upplever vi att vi mot slutet av förstudien fått till ett bra samtal inom styrgruppen och att vi tillsammans kunnat väcka varandras intresse och sprida goda exempel på stödstrukturer i olika delar av landet. Många av de aktiviteter vi anordnat har också haft god uppslutning, särskilt från de ingående kommunerna och vi ser detta som ett gott tecken inför framtiden.

Arbetsförmedlingen har hela tiden varit en aktiv part i förstudiens styrgrupp, men under 2021 har deras omorganisering och nya uppgifter fått en tydligare utformning och det blir synligt för andra aktörer vilka konsekvenser som verksamhetsförändringen får. Hur förändringarna kommer att påverka ASF återstår att se men det finns en oro att dessa företag kommer att slås ut på grund av ogynnsamma förutsättningar att bedriva sin verksamhet med anledning av svårigheter att få tilldelat arbetsträningsplatser. I takt med att Norrbotten får en allt äldre befolkning och med anledning av de stora etableringarna i norra Sverige står länet inför akuta kompetensförsörjningsutmaningar. Samtidigt saknas också ett stort antal arbetstränings-, praktik- och lärlingsplatser i Norrbotten. Idag tar kommunerna ett stort ansvar att ta emot personer på arbetsträning och praktik. För att möta behovet av framtida arbetskraft och motverka utanförskap bedömer vi att det är viktigt att främja tillkomsten av fler sociala företag vilka kan komplettera det utbud som kommunerna kan erbjuda. I ett socialt företag ges varje deltagare utrymme och möjlighet att växa i sin egen takt.

Avslutningsvis vill vi i projektets arbetsgrupp skicka med några frågeställningar inför framtida arbete och samverkan: Hur kan vi fortsätta arbetet med att främja socialt företagande i Norrbotten? Vad vill varje part i Samordningsförbundet Södra Norrbotten bidra med? Kan de framtagna modellerna i denna förstudie vara en utgångspunkt för fortsättningen? Vilken är den minsta gemensamma nämnaren i ett fortsatt arbete?

12. Länkar och tips

Allmänt om sociala företag:

Sveriges kommuner och regioner, handboken Ny väg till innovativa välfärdslösningar:

<https://skr.se/skr/tjanster/rapporterochskrifter/publikationer/nyvagtillinnovativavalfardslosningar.34073.html>

Tillväxtverkets information om sociala företag:

<https://tillvaxtverket.se/amnesomraden/affarsutveckling/socialt-foretagande.html>

Policyrekommendationer:

<https://betterentrepreneurship.eu/sv/node/802>

Författare och medskribenter:

För Samordningsförbundet Södra Norrbotten: Fredrik Blom, projektledare och Åsa Snårbacka, förbundschef.

För Coompanion Norrbotten: Kristin Bergwall, projektstrateg och Caroline Kjellgren, verksamhetsledare.